

Barbara Vogrinec
“MARS
VENERA”
PRAVILA ALI O
POSTPATRIAR-
HALNEM
BIOLOGIZMU

153-171

BARBARA VOGRINEC
CPZ-INTERNATIONAL
CENTER ZA PROMOCIJO ZNANJA, D.O.O.
PARMOVA 41
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

OSNOVNA PREMISA STAROMODNIH PRAVIL omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, iz preteklosti – časa moderne (razsvetljenske) patriarhalne (zahodne) družbe, oz. patriarhalne družbe v njeni končni obliki – je, da je moški subjekt (transcendenca, svoboda, aktivnost), in ženska subjekt, ki je objekt za moški subjekt (imanenca, nesvoboda, pasivnost). Ta pravila pa so tudi povezana z biologističnim pojmovanjem spolne identitete, biologizmom. Danes, v času t.i. postmoderne, postpatriarhalne družbe v njeni (do zdaj) zadnji obliki, smo priča vračanju k staromodnim pravilom iz preteklosti, ki pa ni preprosto vračanje v patriarhalno. Ali to pomeni tudi, da gre tudi za zavrnitev biologizma? Kot poskuša pokazati pričujoče besedilo – ki se pri tem opira tudi na pravila, ki jih ponuja knjiga *Men Are From Mars, Women Are From Venus*, knjiga, ki velja za št. 1 med svetovnimi uspešnicami svoje vrste iz zadnjega petnajstletja... – je odgovor negativen. Na vso zadevo pa se tudi pogleda v navezavi na lacanovsko psihoanalizo...

Ključne besede: postmoderna družba, postpatriarhalna družba, subjektiviteta, omika in olika, očetova avtoriteta, odnosi med spoloma, biologizem, Lacan, lacanovska psihoanaliza, Freud, kritika Freuda, Irigaray, kritika Irigarayeve

ABSTRACT**“MARS VENUS” RULES OR ON POSTPATRIARCHAL BIOLOGISM**

*The basic premise of the oldfashioned rules of civilization and good manners, regulating the relations between sexes, from the past – the time of modern (enlightening) patriarchal (western) society, or patriarchal society in its last form – is, that a man is a subject (transcendence, freedom, activity), and a woman is a subject, that is an object for the male subject (imanence, non-freedom, passivity). But these rules are also connected to the biologicistic understanding of sexual identity, biologism. Today, in the time of so-called postmodern, postpatriarchal society in its (until now) last form, we are witnessing the returning to the oldfashioned rules from the past, which is not simply the returning to the patriarchal. Does this mean also that it is also a matter of the refusal of biologism? As the text attempts to show – with reference also to the rules offered by the book *Men Are From Mars, Women Are From Venus*, a book that represents the number 1 between world's bestsellers of its*

kind in last fifteen years –, the answer is no. And the whole matter is also looked at with reference to the lacanian psychoanalysis...

Key words: postmodern society, postpatriarchal society, subjectivity, civilization and good manners, father's authority, relationships between sexes, biologism, Lacan, lacanian psychoanalysis, Freud, critic of Freud, Irigaray, critic of Irigaray

Danes smo priča vračanju večine k staromodnim pravilom, ki urejajo odnose med spoloma, iz preteklosti – vračanju, katerega lep primer predstavlja popularnost knjig, ki ponujajo pravila kot sta npr. “Ne začni pogovora z moškim (in ne prosi ga za ples)”¹ in “Moraš se prilagoditi”² (tj. sebe, svoje interese, moraš prilagoditi njemu, svojemu možu, njegovim interesom...), takorekoč povsod po (zahodnem) svetu..., torej knjig *The Rules* (Pravila)³ –, ki pa ni preprosto vračanje v patriarhalno. Današnja večina namreč ne verjame očetovi avtoriteti (avtoriteti moškega) oz. v njo, in tako staromodna pravila iz preteklosti, torej pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt (transcendencija, svoboda, aktivnost), in ženska subjekt, ki je objekt za moški subjekt (imanenca, nesvoboda, pasivnost) (oziroma: on je tisti, ki lovi žensko, oz. tisti, ki vlada ženski (oz. skrbi zanjo, jo ščiti, in ji tako vlada), ona je (težko ulovljivi) “plen” za moškega-”lovca”, oz. “podložnica” (oz. odvisna od) moškega-”vladarja”, “suverena” (oz. “viteza”)...), zanjo niso edina možnost oz. izbira, ampak stvar izbire med dvojim, pri čemer so “drugo” seveda pravila, katerih osnovna premisa je, da je ženska subjekt (ki ni objekt za moški subjekt), oz. da je moški subjekt, ki je objekt za ženski subjekt... Naslednji primer oz. vic, ki je izvirno, tj. v besedilu, iz katerega si ga sposojamo, sicer naveden z nekim drugim namenom, pravzaprav lepo ponazarja današnje stanje omenjenih pravil oz. odnosa večine do teh pravil: “Recimo, da neki fant zapeljuje sošolko in jo vpraša: ‘Ali ti lahko slečem bluzo, Ana?’ ‘Hm, ne vem, Tom, zakaj bi pa rad to storil, tukaj je zelo hladno.’ ‘Daj no, Ana, res bi rad to storil.’ ‘No, ja, morda bi pa šlo, toda jaz nimam na sebi bluže, ampak majico.’ ‘OK, super, ni važno, kar koli že imaš.’ ‘Počakaj, nisi vprašal.’ ‘Saj sem vprašal.’ ‘Ne nisi

---

¹Gl. Fein, E., Schneider, S., *The Rules* (Time-Tested Secrets For Capturing The Heart Of Mr. Right), A Time Warner Company, New York 1995.

²www.therulesbook.com, Bookstore, The Rules for Marriage.

³Svetla usoda knjig *The Rules* se je začela, ko je sredi 90-ih let 20. stoletja v ZDA izšla knjiga z naslovom *The Rules*. Knjiga je postala takšna uspešnica, da sta avtorici napisali še “nadaljevanja”, npr. *The Rules II*, *The Rules III*... Še več: ustanovljeno je bilo celo “The Rules” gibanje – gibanje v smislu delovanja podpornih skupin (*support groups*), svetovanj na internetu oz. po telefonu... Poleg tega – in to se zdi posebej pomenljivo – so bile *The Rules* in njena “nadaljevanja” kmalu prevedene v več svetovnih jezikov, podporne skupine so kmalu delovale na različnih koncih (t.i. zahodnega) sveta, oz. takorekoč povsod po (zahodnem) svetu... (Gl. www.therulesbook.com.)

vprašal: Ana, ali lahko slečem tvojo majico.' 'No, ali lahko potem slečem tvojo majico.' 'Ne vem, nisem čisto prepričana.' 'No, ja, tudi meni se ne ljubi več.'⁴ Pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški "lovec", in ženska "lovljena" (in "*hard to get*"), so torej za Toma in Ano stvar izbire med dvojim, oz. nekaj, kar lahko tudi ne izbereta oz. opustita...

Če na pravila omike in olike, ki urejajo odnose med spoloma, pogledamo z vidika lacanovske psihoanalize – in tako v teh pravilih oz. njihovih izvajanjih prepoznamo simbolne identifikacije, ki so pravzaprav umestitve v simbolni (družbeni) red – simbolne identifikacije, ki so vselej tudi spolne identifikacije, in tako pridobitve identitete moškega ali ženskega subjekta –, bolj natančno, če npr. v primeru ženske, ki se vzdrži od tega, da začne pogovor z moškim, in v primeru moškega, ki se vzdrži od tega, da začne pogovor z žensko, prepoznamo zavzetje pozicije *biti* Falos – identifikacijo s subjektom, ki je objekt za drugi (moški) subjekt (z imanenco, nesvobodo, pasivnostjo) –, oz. prikrivanje kastracije, ki pomeni "*ne biti* Falos" (ki pa je seveda korelativno prikrivanju drugega subjekta, da *nima* Falosa, in ki je tudi prikrivanje, da ni spolnega razmerja), v primerih ženske, ki začne pogovor z moškim, in moškega, ki začne pogovor z žensko, pa zavzetje pozicije *imeti* Falos – identifikacijo s subjektom (ki ni objekt za drugi (ženski) subjekt) (s transcendenco, svobodo, aktivnostjo) –, oz. prikrivanje *ne-imetja* Falosa (ki pa je seveda korelativno prikrivanju drugega subjekta, da *ni* Falos, itn.), lahko rečemo naslednje.⁵ Prva omenjena identifikacija oz. prikrivanje za današnjo žensko ni (več) edina možnost oz. izbira, ampak stvar izbire med dvojim, pri čemer je "drugo" seveda druga omenjena identifikacija oz. prikrivanje. V primeru današnjega moškega je zadeva podobna, s to razliko, da je tisto, kar zanj ni (več) edina možnost, najprej druga omenjena identifikacija. To pa seveda pomeni, da gre za nepopolne identifikacije oz. za neprikrivanja kastracije...

Toda, "The Rules" fenomen, oz. fenomen vračanja današnje večine k staromodnim pravilom, ki urejajo odnose med spoloma, iz preteklosti, pripada obdobju, ki zajema čas od začetka 90-ih let 20. stoletja do danes, torej t.i. postmoderni, postpatriarhalni družbi v njeni (do zdaj) zadnji obliki. Prej, v obdobju, ki zajema čas 60-ih, 70-ih, 80-ih let 20. stoletja, torej v postmoderni, postpatriarhalni družbi pred njeno (do zdaj) zadnjo obliko, česa takega ni bilo.

⁴Gl. Salecl, R. "Demokracija in njene antinomije", v: Štrajn, D. (ur.), *Meje demokracije*, Liberalna akademija, društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma, Ljubljana 1995, str. 197.

⁵Naše razumevanje simbolne identifikacije v lacanovski psihoanalizi kot ga podajamo tu in v nadaljevanju besedila, se opira predvsem na naslednja Lacanova besedila: Lacan, *Spisi*, Analecta, Ljubljana 1991 (predvsem "Zrcalni stadij kot oblikovalec funkcije jaza", "Instanca črke v nezavednem ali um po Freudu", "Pomen falosa", in "Znanost in resnica"); Isti, *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*, Analecta, Ljubljana 1996; Isti, *Še*, Analecta, Ljubljana 1985.

Kaj pa takrat je bilo? Šlo je za nekaj, o čemer govorijo tudi naslednje besede iz *Zgodovine zasebne življenja*: “Spremembe v oblačenju (npr., ki, op. B. V.) odražajo oslabitev (po)znanih statusov in vlog. Upad (nošenja) krila (ki, op. B. V.) je zanesljiv znak izbrisanja tradicionalnih spolnih vlog... Mladi moški si puščajo dolge lase in nosijo zapestnice in verižice; mlade ženske skrivajo svoje postave za voluminoznimi sveterji...”⁶ skratka “[l]judje so obrnili pravila...”⁷) Šlo je torej za, lahko bi rekli, fenomen “obrnjenih staromodnih pravil iz preteklosti”. Šlo pa je tudi za zavrnitev še nečesa iz preteklosti. In sicer: odgovora na vprašanje, zakaj je primerno, da je moški v odnosu do ženske “lovec” oz. “vladar” (“vitez”), oz. da je ženska v odnosu do moškega “lovljena” (in “*hard to get*”) oz. “podložnica”, ki se glasi, da zato, ker je to v skladu z bistvom moškega oz. ženske, nečim, kar je moškemu oz. ženski prirojeno, nečim biološkem. Šlo je torej tudi za zavrnitev, ki pravi tudi: “Preprosto to, da si ženska, ni noben razlog za to, da delaš nekaj, in da ne delaš nečesa drugega...”⁸ Z drugimi besedami, šlo je za to, da izvajalec in izvajalka pravil, ki urejajo odnose med spoloma, tudi ne verjameta (več), da je moški po svojem bistvu, po nečem, kar mu je prirojeno, nečem biološkem, “lovec” oz. “vladar”, in da je ženska po svojem naravnem, biološkem bistvu “lovljena” oz. “podložnica”.

Vprašanje, ki se zastavlja, je naslednje. Ali tudi izvajalka in izvajalec pravil kot so npr. “The Rules” pravila ne verjameta, da je moški po svojem naravnem, biološkem bistvu subjekt, in da je ženska po svojem naravnem, biološkem bistvu subjekt, ki je objekt za moški subjekt? To bi pomenilo, da gre danes, v postmoderni, postpatriarhalni družbi v njeni (do zdaj) zadnji obliki, glede na to družbo pred njeno (do zdaj) končno obliko, za zgolj premestitev poudarka z obrnjenih staromodnih pravil iz preteklosti, ki so stvar izbire med dvojim, in ki so tudi povezana z zavrnitvijo pojmovanja spolne identitete, oz. identitete moškega oz. ženske, v nanašanju na neke (njune) biološke (prirojene, esencialne) attribute –, na staromodna pravila iz preteklosti, ki so prav tako stvar izbire med dvojim in tudi povezana z omenjeno zavrnitvijo – premestitev, o kateri govori tudi voditeljica izredno popularnega radijskega šova (kontaktne oddaje)..., ko v eni od svojih (svetovnih) uspešnic – ki ponuja staromodna pravila, ki urejajo odnose med spoloma, iz preteklosti – pravi: “Rezultat (tj. to, kar imamo danes, op. B. V.) so poročene ženske, ki razmišljajo predvsem o tem, kaj lahko njihovi zakoni in njihovi možje naredijo zanje, in ne, kaj lahko one naredijo za svoje može... ‘Imam pravico biti srečna, ali ne?’ ni redok komentar

---

⁶Prost, A., “Public and Private Spheres in France”, v: Isti, Vincent, G. (ur.), *A History of Private Life* (5, Riddles of Identity in Modern Times), str. 127.

⁷Prav tam, str. 130.

⁸Prav tam, str. 127.

poslušalk, razočaranih, ker jih njihovi zakoni niso postavili v večno stanje pod vplivom kapljic valiuma. In ta osredotočenost na srečo jim pomaga racionalizirati njihovo dejansko zanemarjanje zakona in družine in zamenjavo tega s hobiji, drogami in alkoholom, delom, aferami, jokanjem v terapiji ali s prijatelji ali družino, ali sovražnostjo, usmerjeno na tiste, ki jih imajo radi.... Izzovem jih, naj naredijo to, kar po njihovem pritoževanju njihovi soprogi ne bodo naredili ali ne morejo narediti: spremembo!”⁹ Ali pa avtor uspešnice *The Bible For Men*, ko, potem ko izpostavi, da je knjigo napisal predvsem kot “odgovor na glavni premik v družbeni zavesti, ki je začel poganjati korenine v 1960-ih v zahodni družbi”, pravi: “Moškim ni treba, da so bolj kot ženske.”¹⁰ Ali gre torej danes za zgolj omenjeno premestitev? Ali pa gre za neko bolj radikalno spremembo pravil, ki urejajo odnose med spoloma? Z drugimi besedami, ali gre za to, da izvajalka in izvajalec “The Rules” pravil npr., tudi verjameta, da sta moški in ženska po svojih naravnih, bioloških bistvih subjekt, če gre za moškega, in subjekt, ki je objekt za moški subjekt, če gre za žensko, torej, ali gre za staromodna pravila iz preteklosti, ki so stvar izbire med dvojim, in ki so tudi povezana z biologističnim pojmovanjem identitete moškega oz. ženske? Kot bomo lahko videli v nadaljevanju, gre za to drugo možnost, za biologizem. To pa – če na zadevo pogledamo z vidika lacanovske psihoanalize – seveda tudi pomeni, da danes, v postmoderni, postpatriarhalni družbi v njeni (do zdaj) zadnji obliki, ne gre preprosto za nepopolne identifikacije (s subjektom, ki je objekt za moški subjekt, oz. s subjektom, ki ni objekt za ženski subjekt) oz. za neprikrivanja kastracije (tega, da *ne biti* Falos, oz. *ne-imetja* Falosa)... Oziroma, vprašanju, ki si ga glede “prebivalcev našega modernega tekočega sveta”, zastavlja Zygmunt Bauman, vprašanju, “ali se (oni, op. B. V.) dejansko ne ukvarjajo večinoma s tem, kako preprečiti, da se njihova razmerja strdijo”,¹¹ postavlja nasproti vprašanje, ki se glasi: ali se vendarle pravzaprav ne ukvarjajo predvsem s tem, kako narediti, da se njihova razmerja strdijo...?

::I.

Včasih, v moderni (razsvetljenski) patriarhalni družbi, oz. patriarhalni družbi v njeni končni obliki – fazi razvoja naše družbe, v kateri je večina verjela očetovi avtoriteti, oz. v njo –, torej v obdobju, ki zajema čas 19. in prvih šest desetletij 20. stoletja, so bila pravila omike in olike, urejajoča odnose med spoloma, pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt, in ženska

⁹Schlessinger, L., *The Proper Care And Feeding Of Husbands*, HarperCollins, New York 2004.

¹⁰Mills, R. D., *The Bible for Men*.

¹¹Bauman, Z., *Liquid Love* (“Foreword”), Polity Press, 2003, str. x–xi.

subjekt, ki je objekt za moški subjekt, in nekaj, kar je za moškega oz. žensko edina možnost oz. izbira. Ta pravila pa so bila tudi povezana z biološkim pojmovanjem spolne identitete, oz. identitete moškega oz. ženske. Z drugimi besedami, izvajalec in izvajalka pravil, ki jih ponuja knjiga *Coelebs In Search Of A Wife* iz začetka 19. stoletja, ki je bila popularna v Angliji, npr., sta tudi verjela, da “[p]lavut ni bila bolj jasno podarjena ribi,”... “niti veter dan ptiču, da bo letel, kot je bilo močnejše telo in čvrstejši duh dan moškemu, da bi lahko predsedoval v globokih in drznih dejanjih: v zapletenih umetnostih vladanja, v vojni, v zamotanostih in globinah znanosti..., in v tistih poklicih, ki zahtevajo več in večji obseg moči”,¹² torej, da je, kot lahko izpeljemo, moški po svojem naravnem, biološkem bistvu tudi tisti, ki vlada ženski (oz. skrbi zanjo, jo ščiti, in ji tako vlada), oz. jo lovi, oz. da je ženska po svojem naravnem, biološkem bistvu tudi tista, ki je podložna moškemu (odvisna od njega), njegov (težko ulovljivi) plen...

Ali npr. izvajalec in izvajalka pravil, ki so bila popularna pri nas, in ki jih ponuja tudi v 60-ih letih 19. stoletja pri nas izdana knjiga *Olikani Slovenec*. Ta moški in ženska, torej izvajalec in izvajalka pravil, ki moškemu narekujejo, da žensko ščiti, zanjo skrbi, oz. je v odnosu do nje tisti, ki “dolžnosti dvorljivosti zvesto spolnjuje”,¹³ kar pomeni tudi, npr., da je, ko se pogovarja z njo, “prijetni družnik” (torej pravil, med katerimi so tudi pravila kot je npr. tole: “Pogovori naši v tacih družčinah naj se ne vrté o učenostnih predmetih... Strogo verski pogovori naj se opusté... Taka je tudi s politiški pogovori”; ali pa pravilo, ki pravi, da naj se žensko hvali, hvali “bodisi zaradi lepote, okusa, krasote, dušnih darov, učenosti ali za kar si bodi”),¹⁴ oz. ženski, da je v odnosu do moškega tista, ki je odvisna od njega..., sta tudi verjela, da so moški po svojem naravnem, biološkem bistvu tisti, ki ščitijo, skrbijo za žensko, ji dvorijo, oz. da so ženske po svojem naravnem, biološkem bistvu tiste, ki so odvisne od moškega (tiste, ki “hočejo imeti kratkočasov in zabav... Ali nobena reč jim ni zabavnejša, kakor lastna hvala... ...; kaj zanima nežno gospico, kak konec bo imelo vzhodno vprašanje, kaj delajo krvoločni moslemi, kako zdihujejo kristjani pod krutim jarmom, ali je večji genij Napoleon ali Bismarck, ali bo edina Italija razpadla ali jo bo rovarstvo razrušilo; kaj dela in vgiba državni zbor, kdaj bodo sklicani deželni zbori, in kar je toliko tacih zanimljivih reči možem o sedanjem času? Pa za vse take puste, suhoparne reči ne marajo gospe;

¹²Odlomek iz dela *Strictures on the Modern System of Female Education* iz leta 1830. Navajamo po: Hall, C., “The Sweet Delights of Home”, v: Perrot, M. (ur.), *A History of Private Life* (4, From the Fires of Revolution to the Great War), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, str. 58.

¹³Vesel, I., *Olikani Slovenec*, Matica slovenska v Ljubljani, Ljubljana 1868, str. 64.

¹⁴Gl. prav tam, str. 64–69 (podrazdelek “Kako se je vesti s krasnim spolom”).

sploh za vse učenostno in politiško slavo se malo zmenijo..., domače tiho veselje veže njihova srca”.¹⁵ Oziroma, ženske so po svojem naravnem, biološkem bistvu tiste, ki “njihova delavnost ni na očitnem odru sveta”, ampak doma – doma, kjer moža, ki ima “gotova dela svojega poklica”, ki “vsak dan vsaj nekoliko ur presedi pri pisalni mizi, ali ima zunaj doma opravil”, “hrepeneče... pričakuje zvesta žena, ko je v tem opravljala gospodinjstvo in vse ozaljšala in počedila za njegov prihod” –,¹⁶ če pa, kot lahko dodamo, že delujejo izven doma, npr. v narodnih društvih, potem delujejo na t.i. ženskem področju, npr. na kulturnem (oz. področju zabave) ali pa na dobrodelnem področju (ne pa na t.i. moškem področju, npr. na političnem področju...¹⁷ Ali kot pravi *Young Lady's Counsellor* (Svetovalec mlade dame) – knjiga iz začetka 50-ih let 19. stoletja, ki ponuja pravila, ki so bila popularna v Ameriki: “Kaj je področje ženske? Dom” – dom, ki moškemu predstavlja “mirna svetišča”, kamor se vračajo kot “bojevniki iz boja, izčrpani in prašni”...¹⁸ Ženska je torej tista, katere področje je dom, in moški tisti, katerega področje je “očitni oder sveta” – to pa sta moški in ženska seveda po svojih naravnih, bioloških bistvih.

Še en primer: izvajalec in izvajalka pravil, ki jih ponuja v začetku 30-ih let 20. stoletja pri nas že tretjič izdana *Knjiga o lepem vedenju*. Tudi ta dva, torej izvajalca pravil, ki moškemu narekujejo, da žensko ščiti (npr. pravilo: “Ženske... mora moški vsekdar varovati in braniti...”¹⁹), zanjo skrbi, oz. ji dvori (pravila, med katerimi so tudi pravila kot je npr.: “Znanstvenih vprašanj pri tej priliki (v odmoru med plesom, op. B. V.) za božjo voljo ne načenjaj..., ampak govori o stvareh vsakdanjega žitja in bitja na kolikormogoče duhovit način, kar je večja umetnost nego obravnavanje astronomije ali kemije”²⁰), oz. ženski, da je v odnosu do moškega tista, ki je odvisna od njega..., sta tudi verjela, da je moški po svojem naravnem, biološkem bistvu tisti, ki ščiti, skrbi za žensko, ji dvori, oz. da je ženska po svojem naravnem, biološkem bistvu tista, ki je odvisna od moškega (tista, ki je “[p]olitika... navadno veliko ne zanima. Pač pa je hvaležna tema literatura in umetnost sploh...”,²¹ oz. tista, ki, če že de-

¹⁵Gl. prav tam.

¹⁶Gl. prav tam, str. 64–69 in 60–64 (podrazdelka “Kako se je vesti s krasnim spolom” in “Kako naj se do sebe vedó zakonski ljudje”).

¹⁷V 2. pol. 19. st. so namreč ženske na Slovenskem, če so delovale v sferi javnega, delovale v čitalnicah, narodnih društvih, kjer pa so delovale predvsem oz. izključno na t.i. ženskem področju, tj. na kulturnem (predvsem glasbenem) in dobrodelnem področju...

¹⁸Wise, D., *The Young Lady's Counsellor*, Carlton and Porter, New York 1851, str. 88–89. Navajamo po: Newton, S. E., *Learning to Behave: A Guide to American Conduct Books before 1990*, Greenwood Press, Westport, CT, 1994, str. 83–84.

¹⁹Urbanus [Terseglav, F.], *Knjiga o lepem vedenju*, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1932, str. 95.

²⁰Prav tam, str. 316.

²¹Prav tam.

luje v sferi javnega, potem deluje na npr. kulturnem področju (ne pa na npr. političnem področju), če pa že deluje v sferi političnega, potem deluje na npr. dobrodelnem področju...²²).

Ali kot pravi avtor besedila “Žensko poglavje: zakaj je prav in naravno, da je žena podrejena možu?” iz začetka 90-ih let 19. stoletja: “Žena je vže telesno šibkejša od moža... Nam se zdi ženska telovadba, da rečemo naravnost – nenaravna... Žena je tudi duševno šibkejša od moža, in ta je glavni razlog, da mora biti možu podrejena... Da, recimo: ženska podrejenost ima svoj razlog v naravi sami, in ta razlog je: v možkem prevladuje razum, v ženski srce. Zatorej se nahajajo mej ženskami sicer pesnice, umetelnice..., a v velepčetjih človeškega razuma se ženske v obče nikdar niso odlikovale... De Maistre piše: “Ženske niso nikdar izvršile izvenrednega umotvora v nobeni stroki, one niso zložile Ilijade, niso sezidale Panteona, niso izklesale medicijske Venere, niti so narekale razprave o cerkveni zgodovini, niso iznašle algebre, niti teleskopa, hidravlične sesalke ali kaj enakega.”²³ Ali pa avtor knjige *Advice to Young Ladies on Their Duties and Conduct in Life* (Nasvet mladim damam glede njihovih dolžnosti in vedenja v življenju) iz konca 40-ih let 19. stoletja, ko, potem, ko izpostavi, da imata oba, moški in ženska, hotenje in razumevanje, pravi: “Toda v moškem prevladuje razumevanje, in v ženski hotenje”²⁴ – čemur pa seveda sledi izpeljava, da je prvi po svojem naravnem, biološkem bistvu tudi tisti, ki vlada drugi (oz. skrbi zanjo, jo štiti, in ji tako vlada), oz. jo lovi, oz. da je druga po svojem naravnem, biološkem bistvu tudi tista, ki je podložna prvemu (odvisna od njega), njegov (težko ulovljivi) plen...

V fazi, ki je nasledila fazo moderne (razsvetljenske) patriarhalne družbe, oz. patriarhalno družbo v njeni končni obliki, tj. v fazi postmoderne, postpatriarhalne družbe – fazi, v kateri je prišlo do neke radikalne spremembe, namreč do tega, da večina ne verjame (več) očetovi avtoriteti, oz. v njo – so se radikalno spremenila tudi pravila omike in olike, urejajoča odnose med spoloma, oz. odnos moškega oz. ženske do teh pravil oz. njihovih izvajanj. Ta sprememba je najprej v tem, da moški in ženska zdaj izbirata med dvojim – staromodnimi pravili iz preteklosti, torej pravili, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt, in ženska subjekt, ki je objekt za moški subjekt (pravili, ki so bila v preteklosti edina možnost oz. izbira...), in obrnjenimi staromo-

---

²²V I. pol. 20. st. so namreč ženske na Slovenskem, če so delovale v sferi političnega, delovale v političnih društvih, strankah, kjer pa so delovale predvsem oz. izključno na t.i. ženskem področju...

²³Mahnič, A., “Žensko poglavje: Zakaj je prav in naravno, da je žena podrejena možu?”, v: *Delta*, l. 4, št. 3–4, 1998 Ljubljana, str. 109–111.

²⁴Arthur, T. S., *Advice to Young Ladies on Their Duties and Conduct in Life*, Philips, Sampson, and Co., Boston, 1849, str. 129–130. Navajamo po: Newton, S. E., *Learning to Behave: A Guide to American Conduct Books before 1990*, nav. delo, str. 81–82.

dnimi pravili iz preteklosti, torej pravili, katerih osnovna premisa je, da je ženska subjekt, in moški subjekt, ki je objekt za ženski subjekt. Ta pravila pa so tudi povezana z zavrnitvijo biologističnega pojmovanja identitete moškega oz. ženske. Toda, ali to velja tudi v primeru fenomena vračanja večine k staromodnim pravilom iz preteklosti – fenomena, ki pripada času od začetka 90-ih let 20. stoletja do danes, torej postmoderni, postpatriarhalni družbi v njeni (do zdaj) zadnji obliki –, ali pa samo v primeru fenomena “obrnjenih staromodnih pravil iz preteklosti”, torej tega, da večina izbira (pretežno) ta pravila – fenomena, ki pripada času 60-ih, 70-ih, 80-ih let 20. stoletja, torej postmoderni, postpatriarhalni družbi pred njeno (do zdaj) zadnjo obliko? Odgovor na prvi del vprašanja je negativen... Z drugimi besedami, izvajalka in izvajalec “The Rules” pravil, npr., tudi verjameta, da sta moški in ženska po svojih naravnih, bioloških bistvih “lovec” oz. “vladar” (“vitez”), če gre za prvega, in “lovljena” (in “*hard to get*”) oz. “podložnica”, če gre za drugo. Ali kot pravita avtorici knjig *The Rules*: “V razmerju mora biti moški tisti, ki vodi. On mora predlagati. Tega si ne izmišljujema – biološko je on agresor.”²⁵

Še lepši primer pa sta izvajalec in izvajalka pravil, ki jih ponuja knjiga *Men Are From Mars, Women Are From Venus* (Moški so z Marsa, ženske so z Venere) – knjiga, ki je izšla na začetku 90-ih let 20. stoletja v ZDA in doživela podobno, toda še svetlejšo usodo kot prva iz serije knjig *The Rules*, torej naslednje.²⁶ Postala je takšna uspešnica, da je avtor napisal še celo vrsto podobnih knjig, npr. *Mars And Venus In The Bedroom* (Mars in Venera v spalnici), *Mars And Venus Together Forever*, *Mars And Venus In Love* (Zaljubljena Mars in Venera), *Mars And Venus On A Date* (Mars in Venera na zmenku), *Mars And Venus Starting Over*, *Practical Miracles For Mars And Venus*, *Truly Mars & Venus*. Še več: ustanovljeno je bilo celo “Mars Venera” gibanje – izvajanje seminarjev, delavnic, treningov, svetovanj na internetu... Poleg tega pa so bile “Mars Venera” knjige kmalu prevedene v več svetovnih jezikov, seminarji, delavnice, treningi so se kmalu izvajali na različnih koncih (zahodnega) sveta...²⁷ Še lepši primer sta torej izvajalec in izvajalka “Mars Venera” pravil. Oglejmo si ta pravila nekoliko pobližje.

“Mars Venera” pravila so najprej pravila, ki služijo najprej temu, da ženska in moški prispevata k trajnemu, srečnemu partnerskemu oz. zakonskemu razmerju – o čemer govorijo tudi naslednje besede, s katerimi avtor omenjene

²⁵Fein, E., Schneider, S., *The Rules* (Time-Tested Secrets For Capturing The Heart Of Mr. Right), nav. delo.

²⁶Knjiga velja za št. 1 med svetovnimi uspešnicami svoje vrste iz zadnjega petnajstletja...

Tu tudi prim. Salecl, R., “Introduction” v: Ista (ur.), *Sexuation*, Duke University Press, Durham in London 2000, str. 1, kjer je to, čemur se pravi “new age jungovska reseksualizacija univerzuma (‘moški so z Marsa, ženske so z Venere’)” izpostavljeno kot edina resna alternativa današnji, lahko bi rekli, deseksualizaciji univerzuma.

²⁷Gl. www.marsvenus.com.

knjige zaključí uvodno poglavje: “Želim vam, da bi se manj ločevali in da bi ostajali skupaj v stabilnih razmerjih in zakonih.”²⁸ Med temi pravili pa sta najpomembnejši dve. Prvo je pravilo, ki služi temu, da se moški izogne najpogostejši napaki moških v njihovih odnosih do žensk – napaki, o kateri priča npr. tale situacija:

“Mary pride pozno domov...

Mary: ‘Imela sem toliko dela. Nobenega časa nimam več zase.’

Tom: ‘Najbolje bo, da zamenjaš službo. Mislim, da ni potrebno, da toliko delaš. Poišči si delo, ki ti bo v veselje!’

...

Mary: (jezno) ‘Sploh nisem nesrečna! Zakaj me vsaj enkrat ne poslušajš?’

Tom: ‘Saj te vendar poslušam!’

Mary: ‘Zakaj se potem sploh razburjam?!’

Po tem pogovoru je bila Mary še bolj razočarana kot prej.”²⁹

Gre torej za pravilo, ki moškemu narekuje, da se vzdrži od tega, da do svoje partnerke, ki se spopada s problemi, zavzame držo kakršno je do Mary zavzel Tom, oz. ki mu narekuje, da svoji s problemi spopadajoči se partnerki (potrpežljivo, pozorno) prisluhne in z njo sočustvuje.³⁰

Drugo najpomembnejše pravilo pa je pravilo, ki služi temu, da se ženska izogne najpogostejši napaki žensk v njihovih odnosih do moških – napaki, o kateri govori npr. naslednja situacija:

“Tom in Mary sta bila namenjena na zabavo. Tom je vozil. Ko je v 20 minutah že tretjič zapeljal skozi isti predel mesta, je Mary postalo jasno, da je zašel. Predlagala je, naj se ustavita in povprašata za pot. Tom je molčal, še čvrsteje prijel za volan in peljal naprej. Končno sta le prispela na zabavo. Toda napetost, ki je zavladata v avtu, se še dolgo ni podela.”³¹

Gre torej za pravilo, ki ženski narekuje, da se vzdrži od tega, da se do svojega partnerja, ki se spopada s problemi, obnaša tako kot se do Toma obnaša Mary, oz. ki ji narekuje, da svojega s problemi spopadajočega se partnerja, pusti pri miru.³²

---

²⁸Gray, J., *Moški so drugačni – ženske tudi* (slov. prev. knjige *Men Are From Mars, Women Are From Venus*, Harper/Collins, New York 1992), D.D.J. in Quatro d.o.o., Ljubljana 1994, str. xxii.

²⁹Prav tam, str. 11–12.

³⁰Gl. prav tam, str. 5–17 (poglavje “Moški nasveti in ženska kritika”).

³¹Prav tam, str. 10.

³²Gl. prav tam, str. 5–17 (poglavje “Moški nasveti in ženska kritika”).

“Mars Venera” pravila so torej najprej pravila, katerih osnovna premisa je, da je moški subjekt, in ženska subjekt, ki je objekt za moški subjekt. Bolj natančno: moški je tisti, ki je samostojen, neodvisen od drugih (oz. od katerega so drugi odvisni, kateremu so drugi podložni), in tako tudi tisti, ki je neodvisen od ženske (oz. od katerega je ženska odvisna, kateremu je ona podložna), oz. tisti, ki je objektiven, razumski (tisti, ki vse, kar dela, dela sam, brez pomoči drugega, oz. tisti, ki se s problemi spopada sam, v svoji “votlini”, ne da bi o njih, oz. o čustvih, ki so z njimi povezana, govoril drugemu, in tako, da jih poskuša rešiti (pri čemer se osredotoči na en sam (najprej največji) problem) (če pa govori, potem gre za posredovanje “golih” dejstev oz. za izražanje s kratkimi (odrezanimi) stavki), in ženska tista, ki vzpostavlja stike z drugimi, se nanje navezuje (je od njih odvisna, jim je podložna), in tako tudi tista, ki se navezuje na moškega (je od njega odvisna, mu je podložna), oz. tista, ki je subjektivna, čustvena (tista, ki se s problemi spopada s pomočjo drugih, tako, da o njih oz. o čustvih, ki so z njimi povezana, govori drugemu, ne da bi si, vsaj na začetku, sploh prizadevala najti rešitev (ko govori, nobenemu od problemov ne daje prednosti, govori tudi o preteklih, prihodnjih problemih, problemih drugih, brez logičnega vrstega reda, oz. tako, da si pri tem vzame pesniško svobodo),³³ (oz. tista, ki, kot lahko dodamo, kot parlamentarka deluje na t. i. ženskem področju, oz. na področjih kot sta npr. socialne zadeve, kultura, ne pa na t.i. moškem področju, oz. na področjih kot je npr. obramba...³⁴)).

Dalje so “Mars Venera” pravila seveda nekaj, kar je za moškega oz. žensko stvar izbire med dvojim... O tem pričajo tudi naslednje besede, namenjene izvajalcu in izvajalki teh pravil: “Če opazite, da je bila v vašem življenju prisotna ‘zamenjava vlog’ (tj. da ste se kot moški znašli v ženski vlogi in kot ženska v moški, op. B. V.)..., ni to nič napačnega.”³⁵

“Mars Venera” pravila pa so tudi povezana z biologističnim pojmovanjem identitete moškega oz. ženske. Z drugimi besedami, izvajalec in izvajalka teh pravil tudi verjameta, da je moški po svojem naravnem, biološkem (“marsovskem”) bistvu tisti, ki je samostojen, neodvisen od drugih, in tako tudi tisti, ki je neodvisen od ženske, oz. tisti, ki je objektiven, razumski..., oz. da je ženska po svojem naravnem, biološkem (“venerjanskem”) bistvu tista, ki vzpostavlja stike z drugimi, se nanje navezuje (je od njih odvisna), in tako

³³Gl. prav tam, str. 5-17, 19-29, 47-71 (poglavja “Moški nasveti in ženska kritika”, “Skrivnost dobrega počutja”, “Ti me preprosto ne razumeš!”).

³⁴Danes namreč ženske, če delujejo v sferi političnega, delujejo tudi v parlamentu, kjer pa delujejo predvsem na t.i. ženskem področju...

³⁵Gray, J., *Moški so drugačni – ženske tudi*, nav. delo, str. xx.

tudi tista, ki se navezuje na moškega (je od njega odvisna), oz. tista, ki je subjektivna, čustvena...

Še en lep primer: izvajalec in izvajalka pravil, ki jih ponuja knjiga *You Just Don't Understand* (Preprosto ne razumeš) – knjiga, iz začetka 90-ih let 20. stoletja, ki je postala transnacionalna uspešnica, in ki velja za bolj akademsko različico knjige *Men Are From Mars, Women Are From Venus*. Ta moški in ženska, torej izvajalec in izvajalka pravil, ki služijo temu, da moški in ženska prispevata k srečnemu, trajnemu partnerskemu, zakonskemu razmerju, in med katerimi sta najpomembnejši dve – pravilo, s pomočjo katerega se prvi izogne najpogostejši napaki moških v njihovih odnosih do žensk, tj. napaki, o kateri lepo govori pritožba s problemi spopadajoče se ženske, da je partner ne posluša, da ne sočustvuje z njo, in pravilo, s pomočjo katerega se druga izogne najpogostejši napaki žensk v njihovih odnosih do moških, tj. napaki, o kateri lepo govori pritožba s problemi spopadajočega se moškega, da ga partnerka ne pusti pri miru, da se hoče pogovarjati z njim... –, tudi verjame ta, da je moški po svojem naravnem, biološkem bistvu tisti, ki je neodvisen od drugih, oz. od katerega so drugi odvisni, kateremu so drugi podložni, in tako tudi tisti, ki je neodvisen od ženske (oz. od katerega je ženska odvisna, kateremu je ona podložna), oz. tisti, ki je objektivni, razumski (tisti, ki se s problemi spopada sam, ne da bi o njih, oz. o z njimi povezanih čustvih govoril drugemu, in tako, da jih poskuša rešiti, oz. tisti, ki je zgovoren v javnosti, kjer govori ljudem, ki mu niso oz. so mu slabše poznani, ljudem, ki mu bolj ali manj niso blizu, in tako bolj formalno, neosebno, sistematično, oz. tako, da podaja “gole” informacije, da “predava”), oz. da je ženska po svojem naravnem, biološkem bistvu tista, ki vzpostavlja stike z drugimi, se nanje navezuje (je od njih odvisna, jim je podložna), in tako tudi tista, ki se navezuje na moškega (je od njega odvisna, mu je podložna), oz. tista, ki je subjektivna, čustvena (tista, ki se s problemi spopada s pomočjo drugih, tako, da o njih oz. o z njimi povezanih čustvih govori drugemu, brez, vsaj začetnega, prizadevanja, da bi našla rešitev, oz. tista, ki je zgovorna v zasebnih situacijah, kjer govori ljudem, ki so ji poznani, ljudem, ki so ji bolj ali manj blizu, in tako bolj neformalno, osebno, nesistematično,³⁶ (oz. tista, ki kot parlamentarka deluje na področjih kot je npr. področje socialnih zadev, kultura, ne pa na področjih kot je npr. obramba, zunanja politika)).

Kot smo lahko videli, gre v primeru vračanja večine k staromodnim pravilom, urejajočim odnose med spoloma, ki smo mu priča danes, za to, da so ta pravila

---

³⁶Gl. Tannen, D., *You Just Don't Understand*, Virago Press, London 1992, str. 23–95 (poglavja “Different Words, Different Worlds”, “Asymmetries: Women and Men Talking at Cross-purposes”, “Put Down That Paper and Talk to Me!/: Rapport-talk and Report-talk”).

tudi povezana z biologističnim pojmovanjem identitete moškega oz. ženske. To pa – če na zadevo pogledamo z vidika lacanovske psihoanalize – seveda tudi pomeni, da se današnja ženska oz. današnji moški vendarle pravzaprav predvsem popolnoma identificira s subjektom, ki je objekt za moški subjekt, oz. s subjektom, ki ni objekt za ženski subjekt, oz. (si) prikriva kastracijo. Z omenjenega vidika namreč – kot bomo tudi še nekoliko pojasnili v nadaljevanju – biologizem ni nič drugega kot prikrivanje kastracije...

::II.

Za lacanovsko psihoanalizo je identiteta subjekta, oz. pridobitev te identitete, nekaj, kar se zgodi v procesu govorjenja – ki je vselej govorjenje drugemu, drugemu subjektu, Drugemu –, in tako na mestu Drugega, kjer pa se zgodi hkrati z izgubo te identitete, oz. zaradi te izgube, in je tako pravzaprav umestitev v neko strukturo, v neki red – strukturo besede, simbola (simbolni (družbeni) red), oz. strukturo, ki je označevalec. Bolj natančno: gre za to, da se subjekt slepi oz. si prikriva neko razsežnost resnice – resnico, ki pomeni izgubo njegove identitete –, kar pa je seveda korelativno prikrivanju resnice, ki pomeni izgubo njegove identitete, s strani Drugega. Identiteta subjekta je tako nekaj, kar je učinek izgube te identitete kot nečesa jezikovnega, simbolnega, torej družbenega oz. kulturnega, kulturn(ozgodovinsk)ega. Tako pa je najprej nekaj fiktivnega oz. nestanovitnega (spremenljivega).

Pridobitev identitete subjekta pa je vselej tudi pridobitev spolne identitete, oz. pridobitev identitete moškega oz. ženskega subjekta; umestitev v označevalec je vselej tudi umestitev v neki označevalec, ki je torej privilegirani označevalec, in tako umestitev na eno ali drugo stran ločnice med moškim in ženskim. V naši, zahodni kulturi je ta privilegirani označevalec falos – falos, ki, kot označevalec, ki ga otrok sreča na mestu matere, učinkuje kot očetovski zakon, ki utemeljuje prepoved incesta. Pridobitev identitete subjekta je tako nekaj faličnega, bolj natančno: je zavzetje pozicije *imeti* Falos – identifikacija s subjektom (subjektom kot transcendenca, svoboda, aktivnostjo) –, ali pa zavzetje pozicije *biti* Falos – identifikacija s subjektom, ki je objekt za prvi subjekt (z imanenco, nesvobodo, pasivnostjo) –; pri čemer je razlika med prvo in drugo identifikacijo tudi razlika med identifikacijo z moškim in identifikacijo z ženskim subjektom. Oziroma: gre za to, da si moški prikriva, da je kastriran – da *nima* Falosa (oz. da ni transcendenca, svoboda, aktivnost) –, oz. za to, da si ženska prikriva, da je kastrirana – da *ni* Falos (oz. da ni imanenca, nesvoboda, pasivnost) –, kar pa je seveda korelativno prikrivanju kastracije s strani drugega – spolno različnega – subjekta, in kar je, kot naj dodamo, tudi prikrivanje, da ni spolnega razmerja...

Spolna identiteta, in dalje spolno razmerje, je torej nekaj, kar je učinek (kastracije kot) nečesa jezikovnega, simbolnega, torej družbenega oz. kulturn(ozgodovinsk)ega, tako pa je najprej nekaj nestanovitnega (spremenljivega). Oziroma: spolna identiteta ni nekaj, kar bi bilo nujno povezano z biološkim spolom – z Lacanovimi besedami: četudi ste biološki moški, se vam nikakor še ni treba nujno postaviti na stran, kjer *imate* Falos, pač pa se lahko postavite tudi na stran, kjer *ste* Falos, in kjer “najdemo ženske kot tudi moške. Zgodi se pač, da se tam znajdejo tudi moški”³⁷ –, tako pa najprej stanovitna (nespremenljiva). Ali, če parafraziramo slavno izjavo Simone de Beauvoir: moški in ženska se ne rodita: moški in ženska to postaneta – tako pa sta njuni identiteti najprej nestanovitni (spremenljivi).³⁸

Oziroma: da se (biološki) moški s problemi spopada sam, ne da bi o njih oz. o čustvih, ki so z njimi povezana, govoril drugemu, in tako, da jih poskuša rešiti, npr., – da si (moški subjekt) prikriva, da *nima* Falosa (da ni transcendenca, svoboda, aktivnost) –, oz. da se (biološka) ženska s problemi spopada s pomočjo drugih, tako, da o njih oz. o z njimi povezanih čustvih govori drugemu, brez, vsaj začetnega, prizadevanja, da bi našla rešitev, – da si (ženski subjekt) prikriva, da *ni* Falos (da ni imanenca, nesvoboda, pasivnost) –, je torej nekaj, kar je učinek tega, da on *nima* Falosa, oz. tega, da ona *ni* Falos, tako pa najprej nekaj nestanovitnega (spremenljivega). Z drugimi besedami: moški se s problemi spopada na omenjeni način zato, ker *nima* Falosa, oz. to, kar utemeljuje t.i. ženski način spopadanja s problemi, je, da ona *ni* Falos...

Ali pa npr. – primer, ki si ga izposojamo iz lacanovskega besedila “Zakaj ženske napišejo več pisem, kot jih odpošljejo?”³⁹ –, da (biološka) ženska piše (ljubezensko) pismo (moškemu) tako, da pismo napiše, potem pa ga nikoli ne odpošlje, oz. se kar naprej vrača k njemu in vsakič se odloči, da ga bo napisala na novo – da si (ženski subjekt) prikriva, da *ni* Falos... –, oz. da (biološki) moški piše pismo tako, da pismo napiše in ga odpošlje – da si (moški subjekt) prikriva, da *nima* Falosa... Gre torej za nekaj kar je učinek tega, da ona *ni* Falos, oz. tega, da on *nima* Falosa, tako pa najprej nekaj nestanovitnega (spremenljivega). Povedano drugače: ženska piše pismo na omenjeni način zato, ker *ni* Falos, oz. moški piše pismo na omenjeni način zato, ker *nima* Falosa...

S tem, ko poudari razsežnost jezikovnega, torej Lacan naredi korak v smeri zavrnitve biologizma. Tako pa je narejen tudi korak naprej od Freuda oz. njegove

³⁷Lacan, J., *Še* (“Bog in užitek ženske”), *Analecta*, Ljubljana 1985, str. 62.

³⁸Prim. Beauvoir, S. de, *Drugi spol*, 2, Društvo za kulturološke raziskave, Ljubljana 2000, str. 13, kjer avtorica pravi: “Ženska se ne rodi: ženska to postane.”

³⁹Leader, D., “Zakaj ženske napišejo več pisem, kot jih odpošljejo?”, v: *Problemi* (Kako ona uživa), l. xxxv, št. 1–2, Ljubljana 1997.

zavrnitve biologizma. Freud namreč kastracije ne pojmuje enoznačno. To se lepo pokaže v njegovem besedilu "Zaton Ojdipovega kompleksa".⁴⁰ Tu Freud najprej izpostavi, da je tisto, kar naredi konec možnosti zadovoljitve, ki jo Ojdipov kompleks ponuja otroku, grožnja s kastracijo. Kastracijo tako pojmuje kot nekaj jezikovnega, simbolnega, torej družbenega oz. kulturn(ozgodovinsk)ega, oz. spolno identiteto pojmuje v nanašanju na nekaj jezikovnega, simbolnega, torej družbenega oz. kulturn(ozgodovinsk)ega. Vendar pa se, kot takoj doda Freud, omenjeni konec ne bi zgodil brez opazovanja ženskega genitalnega organa, empiričnega spoznanja, da je ženska kastrirana. Kastracijo – kastracijo ženske – torej pojmuje tudi kot nekaj biološkega, bolj natančno kot nek anatomski atribut, oz. spolno identiteto – identiteto ženske – pojmuje tudi v nanašanju na nekaj biološkega, anatomskega. Oziroma: lastnost, "ki velja za žensko lastnost *par excellence*",⁴¹ tj. sramežljivost, npr., – ki ji pripisuje "prvotni namen, da naj bi prikrila pomankljivost genitalij"⁴² –, pojmuje kot nekaj, kar je učinek te pomankljivosti, oz. ne-imetja penisa. Z drugimi besedami: ženska je sramežljiva zato, ker nima penisa. Na vprašanje, zakaj je ženska sramežljiva, torej Freud daje biologistični odgovor – odgovor, ki ga v lacanovski psihoanalizi nadomešča tale: ženska je sramežljiva – prikriva, da *ni* Falos – zato, ker *ni* Falos.

Lacanovsko pojmovanje spolne identitete torej predstavlja alternativo biologističnemu. Zanimivo alternativo tako biologističnemu kot lacanovskemu pojmovanju (identitete ženske) pa predstavlja pojmovanje, ki ga podaja Lacanova učenka Luce Irigaray. Oglejmo si, nekoliko, še to pojmovanje.

Irigarayeva je najprej lacanovka: spolno identiteto, oz. pridobitev te identitete, pojmuje kot nekaj, kar je, z njenimi besedami, treba zasledovati v mreži govorice,⁴³ oz. kot nekaj, kar je učinek kastracije kot nečesa jezikovnega, simbolnega, torej družbenega oz. kulturn(ozgodovinsk)ega, tako pa najprej nekaj nestanovitnega (spremenljivega). Toda Irigarayeva se tudi oddalji od Lacana. Ta oddaljitev je najprej v pojmovanju kastracije ženske – tega, da ona *ni* Falos.

Falos – privilegirani označevalec – je najprej Eden, ki zagotavlja pomen (vrednost, resničnost) vsega, in tako obstoj vsega, oz. umestljivost vsega v označevalec, skratka: falos je najprej Falos. Toda, če se Falos – ki seveda te svoje vloge ne more igrati drugače kot zastrt – odstre, za zastorom ni ničesar.

⁴⁰Gl. Freud, S., "Zaton Ojdipovega kompleksa", v: Bahovec, E. D. (ur.), *Ženska seksualnost: Freud in Lacan*, Analecta, Ljubljana 1991.

⁴¹Freud, S., "Ženskost", v: *Delta*, 1.1, št. 1–2, Ljubljana 1995, str. 153.

⁴²Prav tam.

⁴³Gl. Irigaray, L., *Éthique de la différence sexuelle*, Minuit, Paris 1984, str. 127.

Gre torej za Enega, ki zagotavlja pomen (vrednost, resničnost) vsega, obstoj vsega, oz. umestljivost vsega v označevalec, sam pa nima pomena (vrednosti, resničnosti), ne obstaja, oz. je neumestljiv v označevalec. Da ženska *ni Falos* torej pomeni, da ona nima pomena (vrednosti, resničnosti), ne obstaja, oz. je neumestljiva v označevalec. Z drugimi besedami: ona ima dostop do neke razsežnosti, ki je onstran označevalca. Do sem Irigarayeve sledi Lacanu. Od tu naprej pa se od njega oddalji. Imeti dostop do neke razsežnosti, ki je onstran označevalca, namreč za Irigarayevo pomeni tudi: imeti dostop do ženskega označevalca, ki je nezvedljiv na moški označevalec. Oziroma: Irigarayeve govori o ženskem subjektu, ki je, glede na moški subjekt, “drugi subjekt, ki je nanj nezvedljiv”,⁴⁴ torej o spolno različnih subjektih, ki sta nezvedljiva drug na drugega. Da si ženska prikriva, da *ni Falos*, torej za Irigarayevo pomeni tudi, da si ona prikriva, da ima dostop do ženskega označevalca, ki je nezvedljiv na moškega. Oziroma: npr., da se ženska s problemi spopada s pomočjo drugih, tako, da o njih oz. o čustvih, ki so z njimi povezana, govori drugemu, brez, vsaj začetnega, prizadevanja, da bi našla rešitev, zato, ker *ni Falos*, za Irigarayevo pomeni tudi, da se ona s problemi spopada tako zato, ker ima dostop do ženskega označevalca, ki je nezvedljiv na moškega. (Ali pa npr. da ženska piše pismo tako, da pismo napiše, potem pa se kar naprej vrača k njemu in vsakič se odloči, da ga bo napisala na novo, zato, ker *ni Falos*... To za Irigarayevo pomeni tudi, da ženska piše pismo tako zato, ker ima dostop do ženskega označevalca, ki je nezvedljiv na moškega.) In dalje: prikrivanje, da ni spolnega razmerja, za Irigarayevo pomeni tudi prikrivanje, da gre za razmerje med spolno različnima subjektoma, ki sta nezvedljiva drug na drugega, oz. za razmerje, v katerem “se moški in ženska, ženska in moški, vedno prvič srečata”,⁴⁵ bolj natančno, v katerem gre za tisto, o čemer govori Descartes v svojem delu *Passions de l’âme*, ko pravi: “Ko nas kak objekt, ki ga prvič srečamo, preseneti in ga smatramo kot novega ali močno različnega od tega, kar smo poznali prej, ali pa od tega, kar smo predpostavljali, da je moral biti, to povzroči, da ga občudujemo in smo od tega osupli; in ker se to lahko zgodi preden na kakršenkoli način spoznamo, ali je ta objekt za nas primeren ali ni, se mi zdi, da je občudovanje prva od strasti in nima nasprotja, kajti, če objekt, ki nastopi, nima ničesar na sebi, kar bi nas presenetilo, nismo na noben način ganjeni in ga motrimo brez strasti”;⁴⁶ torej za občudovanje kot prvo (od)

---

⁴⁴Irigaray, L., “Vprašanje drugega”, v: *Delta*, l. 3, št. 1–2, Ljubljana 1997, str. 116.

⁴⁵Irigaray, L., *Éthique de la différence sexuelle*, nav. delo, str. 19.

⁴⁶Descartes, R., *Passions de l’âme*, člen 53. Navajamo po: Irigaray, L., *Éthique de la différence sexuelle*, nav. delo, str. 20.

strast(i), oz. kot nekaj, kar se zgodi, ko kako zadevo (oz. koga), ki jo prvič srečamo, smatramo kot nespoznatno, oz. je ne moremo na nič zvesti...

Pojmovanje spolne identitete (identitete ženske), ki ga podaja Irigarayeva, je vsekakor zanimiva alternativa tako biologističnemu kot lacanovskemu pojmovanju. Toda, ko govori o ženskem označevalcu, ki je nezvedljiv na moškega, Irigarayeva pravzaprav govori o nečem, kar združuje nezdružljivo: označevalno funkcijo in nezvedljivost na to funkcijo... Z drugimi besedami: če je ženski označevalec, ki je nezvedljiv na moškega, označevalec, potem ne more biti nezvedljiv na (moški) označevalec. Oziroma: nezvedljivost na (moški) označevalec je mogoče ohraniti samo na račun označevalne funkcije...

Za lacanovsko psihoanalizo torej biologizem – to, da se verjame, da sta moški in ženska po svojih naravnih, bioloških bistvih subjekt, če gre za moškega, in subjekt, ki je objekt za moški subjekt, če gre za žensko, oz. pojmovanje identitete moškega oz. ženske v nanašanju na neke (njune) biološke (prirojene, esencialne) attribute, torej pojmovanje te identitete, in dalje spolnega razmerja, kot nečesa stanovitnega (nespremenljivega) – ni nič drugega kot prikrivanje kastracije – kastracije, ki pomeni *ne imeti* Falosa (ne biti subjekt, ki ni objekt za drugi (ženski) subjekt, ne biti transcendenca, svoboda, aktivnost), oz. kastracije, ki pomeni *ne biti* Falos (ne biti subjekt, ki je objekt za drugi (moški) subjekt, ne biti imanenca, nesvoboda, pasivnost), itn.

Oziroma: ko pravimo, da so staromodna pravila, urejajoča odnose med spoloma, iz preteklosti, h katerim se vrača današnja večina, torej pravila, ki so stvar izbire med dvojim – kar pomeni, da gre za neprikrivanja kastracije (tega, da *ne biti* Falos, oz. *ne-imetja* Falosa) –, povezana z biologizmom, torej govorimo o nečem, kar je vendarle pravzaprav predvsem prikrivanje kastracije... Seveda pa je prav povezanost z omenjenim neprikrivanjem tisto, v čemer se to prikrivanje, torej prikrivanje, za katerega gre v primeru, lahko bi rekli, postpatriarhalnega biologizma, pomembno razlikuje ob prikrivanja, za katerega gre v primeru patriarhalnega biologizma. Toda, kaj pravzaprav pomeni ta razlika? Lahko bi rekli takole: gre za to, da je omenjeno prikrivanje odgovor na omenjeno neprikrivanje. Bolj natančno: gre za to, da je prvo nekakšen izhod iz zagate glede identitete, v katero se zaide zaradi drugega. Ali, če si sposodimo besede urednice zbornika *Sexuation*: gre za to, da je prvo “nekakšno varno pristanišče v nemiru sodobne zmešnjave glede vlog in identitet”.⁴⁷

⁴⁷Salecl, R. (ur.), “Introduction”, nav. delo, str. 1.

::LITERATURA

- Bauman, Z., *Liquid Love*, Polity Press, 2003.
- Beauvoir, S. de, *Drugi spol*, 2, Društvo za kulturološke raziskave, Ljubljana 2000.
- Fein, E., Schneider, S., *The Rules* (Time-Tested Secrets For Capturing The Heart Of Mr. Right), A Time Warner Company, New York 1995.
- Freud, S., “Zaton Ojdipovega kompleksa”, v: Bahovec, E. D. (ur.), *Ženska seksualnost: Freud in Lacan*, Analecta, Ljubljana 1991.
- Freud, S., “Ženskost”, v: *Delta*, l. 1, št. 1–2, Ljubljana 1995.
- Gray, J., *Moški so drugačni – ženske tudi* (slov. prev. knjige *Men Are From Mars, Women Are From Venus*, Harper/Collins, New York 1992), D. D. J. in Quatro d.o.o., Ljubljana 1994.
- Hall, C., “The Sweet Delights of Home”, v: Perrot, M. (ur.), *A History of Private Life* (4, From the Fires of Revolution to the Great War), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Irigaray, L., *Éthique de la différence sexuelle*, Minuit, Paris 1984.
- Irigaray, L., “Vprašanje drugega”, v: *Delta*, l. 3, št. 1–2, Ljubljana 1997.
- Lacan, J., *Še*, Analecta, Ljubljana 1985.
- Lacan, J., *Spisi*, Analecta, Ljubljana 1991.
- Lacan, J., *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*, Analecta, Ljubljana 1996.
- Leader, D., “Zakaj ženske napišejo več pisem, kot jih odpošljejo?”, v: *Problemi* (Kako ona uživa), l. xxxv, št. 1–2, Ljubljana 1997.
- Mahnič, A., “Žensko poglavje: Zakaj je prav in naravno, da je žena podrejena možu?”, v: *Delta*, l. 4, št. 3–4, 1998 Ljubljana.
- Mills, R. D., *The Bible for Men*.
- Newton, S. E., *Learning to Behave: A Guide to American Conduct Books before 1990*, Greenwood Press, Westport, CT, 1994.
- Prost, A., “Public and Private Spheres in France”, v: Isti, Vincent, G. (ur.), *A History of Private Life* (5, Riddles of Identity in Modern Times).
- Salecl, R., “Demokracija in njene antinomije”, v: Štrajn, D. (ur.), *Meje demokracije*, Liberalna akademija, društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma, Ljubljana 1995.
- Salecl, R., “Introduction” v: Ista (ur.), *Sexuation*, Duke University Press, Durham in London 2000.
- Schlessinger, L., *The Proper Care And Feeding Of Husbands*, HarperCollins, New York 2004.
- Tannen, D., *You Just Don't Understand*, Virago Press, London 1992.
- Urbanus [Terseglav, F.], *Knjiga o lepem vedenju*, Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana 1932.
- Vesel, I., *Olikani Slovenec*, Matica slovenska v Ljubljani, Ljubljana 1868.
- www.therulesbook.com.
- www.marsvenus.com.

